

CONSIDERACIONS SOBRE LA VACUNACIÓ CONTRA LA COVID-19

COL·LECCIÓ

Documents en clau d'ètica dels espais de reflexió ètica
de les entitats federades a Dincat



COORDINACIÓ

Espai de reflexió i actuació ètica de Dincat (ERAESS Dincat)

ÍNDEX

1. Introducció

2. Consideracions generals

1. Possibles valors i drets en conflicte
2. Prima facie («en principi»), la vacunació és voluntària i, per tant, cal respectar la decisió de la persona.
3. El consentiment ha de ser informat i lliure.
 - 3.1. Consentiment informat.
 - 3.2. Consentiment lliure.
4. La vacunació com a acte de responsabilitat vers les altres persones.
5. Alguns conceptes clau.
 - 5.1. «La vacunació no és obligatòria».
 - 5.2. «Vacunació amb consentiment per representació».
 - 5.3. «Vacunació condicionada».
 - 5.4. «Vacunació forçosa».
6. Vacunació per protegir la salut o la vida d'altres persones.
 - 6.1. No es pot obligar ningú a vacunar-se per protegir la salut d'altres persones.
 - 6.2. Sí es pot posar la condició de vacunar-se per exercir determinades professions.

3. Possibles problemàtiques

1. La persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament NO VOL VACUNAR-SE.
2. La persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament SÍ VOL VACUNAR-SE però els guardadors de fet, curadors o tutors diuen que NO.
3. No és possible esbrinar la voluntat de la persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament.
4. El professional NO VOL VACUNAR-SE.

1

Introducció

Aquest document se situa en la campanya ***Dincat es vacuna*** i vol donar respostes a alguns dubtes ètics i jurídics que les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament, familiars, guardadors de fet, assistents jurídics, curadors, tutors i professionals es plantegen sobre l'actual campanya de vacunació contra la COVID-19.

La varietat de casuístiques és enorme i intentar donar respostes a totes és una tasca impossible. Ara bé, també hi ha el perill de caure a l'altre extrem, de quedar-se en recomanacions tant generals que no donin orientacions als problemes concrets. Hem intentat moure'ns entre aquests dos extrems.



Aquest document és una reflexió ètica i jurídica que parteixen de tres premisses aportades per l'evidència científica que aquí no són objecte de discussió:

1. Que la vacunació de la població és actualment l'instrument més eficaç i eficient per lluitar contra la pandèmia de la COVID-19.
2. Que com tots els tractaments farmacològics, les vacunes tenen el risc de provocar efectes adversos i que a partir de les dades de què disposem, aquests efectes adversos són lleus i de baixa freqüència i en canvi, els beneficis són enormes.
3. Que per aconseguir un elevat grau d'eficàcia en l'eradicació de la pandèmia, és necessari que un alt percentatge de la població es vacuni¹.

En el capítol II (*Consideracions generals*) hi ha sis pautes que tenen l'objectiu d'ajudar a situar i donar respostes a les problemàtiques concretes, algunes de les quals s'aborden a les quatre situacions identificades al capítol III (*Possibles problemàtiques*).

¹ Tot i això, és de justícia fer esment a aquelles posicions que defensen que hi ha altres maneres de lluitar contra les malalties infeccioses, que consideren que l'excessiva medicalització respon més aviat a interessos econòmics i polítics i que no es tenen suficientment en compte els

efectes adversos de les vacunes. D'altra banda, també hi ha posicions que neguen l'evidència de la pandèmia i a les quals s'ha anomenat negacionistes.

2

Consideracions generals

1. Possibles valors i drets en conflicte

En la vacunació, hi ha diferents valors o drets fonamentals que dialoguen entre si, de vegades de forma amable, de vegades amb tensions i de vegades de forma confrontada: la llibertat individual, la pròpia salut i vida i la salut i la vida de les altres persones.

La llibertat es dona en un conjunt de relacions amb les altres persones, que també tenen drets. I com que no hi ha drets sense deures, o no hi ha llibertat sense responsabilitat vers els altres, les persones tenim el deure de respectar i fins i tot protegir els drets de les altres persones.

En filosofia moral i del dret se sol repetir que tots els drets són importants, que en principi (*prima facie*) cal respectar-los tots, que no n'hi ha cap d'absolut llevat el de la dignitat i que quan entren en conflicte entre ells, aleshores cal decidir quin preval en aquella circumstància concreta. És per això que la llei obre la possibilitat de que, en algunes situacions excepcionals, es puguin

realitzar intervencions en la salut d'una persona sense el seu consentiment per preservar la seva salut o limitar drets de les persones per preservar la salut pública².

2. *Prima facie* («en principi»), la vacunació és voluntària i, per tant, cal respectar la decisió de la persona.

Prima facie ("en principi"), qualsevol intervenció en la salut d'una persona requereix el seu consentiment informat i lliure³. La vacunació, per tant i en tant que intervenció en la salut d'una persona, requereix el consentiment informat i lliure de la persona. Això, evidentment, inclou també les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament, independentment de si tenen o no una sentència judicial de limitació de la seva capacitat d'obrar⁴.

² Llei Orgànica 3/1986 sobre mesures especials en matèria de Salut Pública, Llei espanyola 14/1986 General de Sanitat, Llei catalana 21/2000 sobre els drets d'informació concernent la salut i l'autonomia del pacient i la documentació clínica, Llei espanyola 41/2002 bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica i Codi civil de Catalunya (art. 212-2).

³ El fonament jurídic de que no es pot fer cap intervenció en la salut d'una persona sense el seu consentiment informat i lliure és, entre altres, en els següents textos: Declaració Universal de Drets Humans (1948), Declaració sobre la promoció dels drets dels pacients a Europa (1994), Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels drets humans i la dignitat de l'ésser humà respecte de les aplicacions de la biologia i la medicina (1997), Carta dels drets Fonamentals de la Unió Europea (2019), Constitució espanyola (1978). Al nostre país, la necessitat del

consentiment lliure i informat per a qualsevol intervenció en la salut d'una persona ha estat desenvolupat, entre altres, per les següents lleis: Llei espanyola 14/1986 general de sanitat (art. 10.6, avui derogat); Llei catalana 21/2000 sobre els drets d'informació concernent la salut i l'autonomia del pacient i la documentació clínica (art. 6 i 7); Llei espanyola 41/2002 bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica (art. 8 i 9) i Codi civil de Catalunya (art. 212-2).

⁴ El fonament jurídic de que la limitació jurídica de la capacitat d'obrar no significa anul·lar la capacitat de decisió de la persona és a la Declaració Universal de Drets Humans (1948), a la Declaració sobre els drets de les persones amb discapacitat (2006) i a totes les lleis que proclamen i regulen la igualtat de totes les persones.

3. El consentiment ha de ser informat i lliure.

Algunes decisions importants requereixen que la persona disposi de la capacitat natural o llibertat reflexiva (és a dir, «que no sigui esclava» de la ignorància ni «sotmesa» a coercions de l'exterior, per exemple amenaces, o a alteracions cognitives, temporals o permanents, que li impedeixin entendre la situació). És per això que es diu que el consentiment per a qualsevol intervenció en la salut d'una persona ha de ser informat i lliure.

3.1. Consentiment informat.

La informació ha de ser oral i escrita. La informació oral ha de ser afable, pausada, veraç, completa, en un llenguatge adaptat a la persona a la qual va dirigida, que ha de poder fer totes les preguntes que consideri necessàries i se li han de respondre de forma entenedora. Després d'aquest procés d'informació oral, el o la professional, la persona atesa i, si s'escau, el seu guardador de fet o representant legal, han de disposar del temps necessari per pensar- s'ho i consultar-ho amb qui vulguin.

Aquesta informació també s'ha de donar per escrit, en un document que reculli tota la informació necessària, també en un llenguatge adaptat a la persona o persones a les quals va dirigida. Finalment i si així ho consideren, han de signar el document de consentiment informat.

3.2. Consentiment lliure.

Lliure significa que la persona no ha d'estar sotmesa a cap coerció externa (influències indegudes, amenaces, xantatges, etc.) ni a cap factor intern (trastorn mentals, alteració cognitiva, xoc emocional, etc.) que li impedeixin entendre correctament la situació.

En el supòsit que hi haguessin coercions externes a la persona atesa, els i les professionals han de realitzar les accions necessàries per desactivar-les. I en el supòsit de dificultats o impediments propis de la pròpia persona (capacitat natural), els i les professionals han de donar el suport i acompanyament necessari i possible per reduir-los o esperar que s'apaivaguin, en el supòsit que siguin temporals.



4. La vacunació com a acte de responsabilitat vers les altres persones.

A la pauta (1) hem dit que la llibertat es dona en un conjunt de relacions amb les altres persones i que no hi ha llibertat sense responsabilitat vers elles. En la situació actual de pandèmia, hem de procurar no danyar la salut de de les altres persones, la qual cosa significa seguir les recomanacions establertes per l'autoritat sanitària, que han de tenir sempre una base científica i ser respectuoses amb els drets de les persones.

A partir de les premisses biomèdiques i epidemiològiques assenyalades a la introducció d'aquest document, els principals retrets que es fan a les persones que no es volen vacunar són aquests:

- No vacunar-se pot arribar a suposar un perill per la salut de les altres persones.
- Les persones que no es vacunen arriben a estar protegides de la malaltia gràcies a la immunitat del grup, és a dir, gràcies a que les altres s'han vacunat i han assumit el petit risc de fer-ho.
- Si les persones que no s'han vacunat emmalalteixen, la sanitat pública haurà d'atendre-les, generant una despesa que prové precisament de no atendre les recomanacions de la sanitat pública.
- Els representants legals que no autoritzen la vacunació de les persones a les quals protegeixen, cometen una irresponsabilitat.



En aquest document no podem analitzar ni donar resposta a aquestes qüestions. Només podem fer unes consideracions generals. La més important és recordar que la vacunació no és obligatòria i que hi ha bones raons científiques, ètiques i polítiques perquè no ho sigui.

Per tant, cal evitar i lluitar contra l'assetjament, l'estigmatització, el menyspreu, la desconsideració o els retrets a les persones que no es volen vacunar. Disposem de molts mecanismes que ens possibiliten la convivència pacífica i respectuosa i per protegir la salut sense necessitat d'imposar tractaments farmacològics. D'altra banda i en situacions molt extremes en les quals això sigui absolutament necessari, disposem de procediments per fer-ho, tal com veurem a les pautes (5) i (6).

Davant la negativa d'una persona a vacunar-se, cal tenir una actitud dialògica, una racionalitat cordial, donar temps als processos, ser creatius i creatives a l'hora de trobar solucions, evitar l'alarma, etc. Les actituds dogmàtiques caracteritzen tots els extrems i és molt mal camí per resoldre els problemes.

Així mateix, és important tenir en compte que en la campanya de vacunació contra la COVID-19, algunes persones no s'han vacunat per prescripció mèdica, perquè la seva salut fràgil no ho aconsella. Aquestes situacions no plantegen cap de les problemàtiques ètiques esmentades abans.

5. Alguns conceptes clau.

5.1. «La vacunació no és obligatòria».

En aquest document, l'afirmació «la vacunació no és obligatòria» fa referència a que la llei no estableix aquesta obligatorietat [vegeu pauta 2]. Per tant, obligar una persona a vacunar-se sense una ordre judicial és un delict.

5.2. «Vacunació amb consentiment per representació».

Si la persona no té la capacitat natural (o la llibertat reflexiva) per donar el consentiment, tot i haver-li donat els suports necessaris i possibles per aconseguir-ho, i no hi ha un document de voluntats anticipades que doni instruccions sobre aquesta qüestió, el consentiment ha de ser per representació i l'ha de donar el o la guardadora de fet o tutora⁵.

5.3. «Vacunació condicionada».

En aquest document parlarem de «vacunació condicionada» quan estar vacunat o vacunada es considera necessari per protegir altres persones en una determinada situació.

En la situació actual, la vacunació condicionada per protegir la salut o la vida d'altres persones, només pot estar èticament i jurídicament justificada per exercir algunes activitats professionals [vegeu pauta (6)]. Per tant, no es pot posar com a condició estar vacunat per romandre, per exemple, en un àmbit residencial, a no ser que es disposi d'una ordre de l'Administració pública o judicial.

⁵ Articles 7 i 8 de la Llei catalana 21/2000 sobre els drets d'informació concernent la salut i l'autonomia del

pacient i la documentació clínica i article 212-2 del Codi Civil de Catalunya.

La obligatorietat o condicionalitat sí pot limitar altres àmbits de la llibertat personal que no són tant intrusius com la vacunació. Per exemple, l'obligatorietat de portar mascareta, de mantenir les distàncies de seguretat, els aïllaments preventius, la zonificació d'àmbits residencials, etc.

Aquest tipus d'obligatorietat i condicionalitat sí que pot estar èticament i jurídicament justificada, però ha d'estar emparada per les directrius d'una autoritat competent que, a la vegada, s'empara en la legislació. En són una bona mostra les mesures epidemiològiques establertes durant l'epidèmia pel Departament de Salut per als àmbits residencials.

5.4. «Vacunació forçosa».

Parlarem de *vacunació forçosa*⁶ quan es vacuna a una persona tot i la seva negativa o quan ella no manifesta oposició ni consentiment, però els seus familiars, guardadors de fet, assistents jurídics, curadors o tutors s'hi neguen.

En persones adultes, la vacunació forçosa ha d'estar sempre autoritzada pel jutge o jutgessa. N'és un exemple l'Auto 43/2021 del Jutjat d'Instrucció de Santiago de Compostela que autoritza als professionals d'una residència de persones grans a vacunar una dona amb la capacitat de decidir molt limitada, tot i la oposició de la seva filla.

En cas que els o les professionals que atenen la persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament considerin que el familiar, guardador de fet, curador o tutor no pren la millor decisió possible, ho hauran de comunicar al jutge o jutgessa.



Abans de fer-ho, cal haver esgotat les possibilitats d'arribar a una entesa per tal d'evitar deteriorar les relacions o trencar el vincle de confiança entre les professionals i la guardadora de fet o tutora. Al final d'aquest recorregut i abans d'acudir al jutjat de guàrdia, cal que els o les professionals adverteixin a les persones guardadores de fet o tutores que no els queda altre remei que fer-ho. Compartir amb elles els autos i sentències que s'han citat poden ser un bon recurs en les etapes finals d'aquest procés.

En la situació actual, la vacunació forçosa només està ètica i jurídicament justificada si s'acompleixen aquestes condicions:

- **Necessitat.** Es realitza per protegir la salut i la vida de la persona a la qual es vacuna, mai per protegir altres persones. Com hem ja hem dit, per protegir les altres persones disposem de procediments menys invasius que la vacunació.

⁶El concepte vacunació forçosa s'utilitza, per exemple, a l'Auto 362/2010 del Jutjat del Contenciós Administratiu de Granada, que va autoritzar la vacunació forçosa en una epidèmia de xarampió i que ho expressa en aquests termes: «autoritzar la vacunació forçosa dels trenta i cinc nens que consten en el llistat de la Delegació Provincial

de Granada de la Conselleria de Salut [...] podent l'autoritat sanitària requerir l'auxili de les forces i cossos de seguretat de l'Estat, si fos necessari». També a la Sentència 8545/2013 del Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia sobre l'Auto 362/2010 abans citat.

- **Absència de capacitat natural o llibertat reflexiva.** La persona no té la capacitat natural (o la llibertat reflexiva) per donar el consentiment, tot i haver-li donat els suports necessaris i possibles per aconseguir-ho, i no hi ha cap Document de Voluntats Anticipades que doni instruccions expresses sobre això.
- **Proporcionalitat i dignitat.** La vacunació forçosa té dos límits que no es poden traspasar mai: la proporcionalitat (el benefici que s'aconseguirà amb la vacunació tot i la resistència de la persona és significativament superior al dany que pot provocar-li aquesta resistència) i la dignitat.

En aquest sentit, és tràgica i a la vegada significativa en allò que aquí ens ocupa, l'experiència narrada per la sentència 154/2002 de Tribunal Constitucional Espanyol: un infant de tretze anys que requeria una intervenció mèdica amb transfusió de sang per salvar-li la vida; l'infant i el pare i la mare es van negar a la transfusió i els professionals sanitaris van demanar autorització judicial per fer-la; una vegada aconseguida l'autorització judicial, l'infant es va resistir amb tanta intensitat a l'acció mèdica, que els professionals van desistir i, després d'un recorregut per sis hospitals en alguns dels quals es va repetir aquesta situació, l'infant va morir. La sentència diu que els professionals sanitaris no el van transfondre perquè l'infant ho va «rebutjar amb autèntic terror, reaccionant agitada i violentament en un estat de gran excitació que els metges van considerar molt contraproduent, perquè podia precipitar una hemorràgia cerebral».



6. Vacunació per protegir la salut o la vida d'altres persones.

6.1. No es pot obligar ningú a vacunar-se per protegir la salut d'altres persones.

Vacunar-se per protegir la salut o la vida de les altres persones és avui una decisió personal i voluntària [pautes (2) i (4)] i en cap cas pot ser forçosa. En tot cas pot ser condicionada [vegeu pautes (5.3) i (6.2)].

6.2. Sí es pot posar la condició de vacunar-se per exercir determinades professions.

El deure ètic i jurídic de no fer mal als altres afecta a qualsevol persona, però augmenta quan s'exerceixen professions en les quals:

- És necessari tenir un contacte continuat amb altres persones.
- S'atenen persones que estan en situació d'especial vulnerabilitat (ja sigui per la seva salut, per les condicions del lloc on viuen, per les seves rutines, etc.).

Atenen allò que s'ha dit a pauta (4) sobre la necessitat d'una acció dialògica, una racionalitat cordial, donar temps als processos, ser creatius i creatives a l'hora de trobar solucions, evitar l'alarma, etc., davant la negativa d'un o més professionals a vacunar-se, cal escoltar les seves raons i emocions, dialogar amb ells, donar temps, donar explicacions, etc.

Si després d'aquest procés el o la professional continua no volent-se vacunar i la seva activitat laboral posa en risc significatiu la salut i fins i tot la vida d'altres persones, cal oferir-li una alternativa laboral que no posi en perill la salut o la vida de ningú. Si això no és possible, se li pot dir que demani un permís no remunerat.

3

Possibles problemàtiques

1. La persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament NO VOL VACUNAR-SE.

1. Si la persona té capacitat natural (llibertat reflexiva) per prendre la decisió, la vacuna és voluntària i cal respectar la seva decisió, tant si té la capacitat d'obrar modificada com si no [vegeu pautes (2) i (3)].
2. Si no té la capacitat natural (llibertat reflexiva), tant si té la capacitat d'obrar modificada com si no:

2.1. Cal analitzar i valorar de forma objectiva el seu grau de resistència i comparar-lo amb les conseqüències que pot tenir per a la persona no vacunar-se (el risc per a la seva salut i les restriccions en la seva vida quotidiana per tal de protegir la salut de les altres persones [vegeu pauta (5.4)]).

També cal tenir en compte allò assenyalat a la pauta (5.4) sobre la vacunació forçosa i els seus límits (proporcionalitat i dignitat).

Aquest procés d'anàlisi i valoració ha de ser compartit entre professionals, guardadors de fet o tutors.

2.2. Si la valoració d'aquests factors dona com a resultat que l'interès de la persona aconsella la vacunació, cal el consentiment per representació dels guardadors de fet o tutors.

2. La persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament SÍ VOL VACUNAR-SE però els guardadors de fet, curadors o tutors diuen que NO.

1. Si la persona té capacitat natural (llibertat reflexiva) per prendre la decisió, la vacuna és voluntària i cal respectar la seva decisió, tant si té la capacitat d'obrar modificada com si no [vegeu pautes (2) i (3)].
2. Si no té la capacitat natural (llibertat reflexiva), tant si té la capacitat d'obrar modificada com si no i tenint en compte que opta per la opció que, segons l'evidència científica, és la més adequada per preservar la seva pròpia salut, cal respectar la seva voluntat. La capacitat natural (llibertat reflexiva) és exigible en aquelles decisions que poden provocar un dany a la pròpia persona, no en aquelles que li comporten un bé.
3. Si l'oposició de la família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors és significativa, és recomanable comunicar-ho al jutjat de guàrdia. Si el família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors s'hi oposa, cal comunicar-ho sempre al jutjat de guàrdia. Abans d'aquestes accions, cal esgotar totes les vies de diàleg i, al final, advertir-los de l'acció que s'emprendrà [vegeu pauta (5.4)].



3. No és possible esbrinar la voluntat de la persona amb discapacitat intel·lectual o del desenvolupament.

1. En aquestes situacions, pot passar que la família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors estiguin d'acord amb la vacunació o que no hi estiguin d'acord.
2. Si família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors estan d'acord amb la vacunació i tenint en compte que l'evidència científica considera que vacunar-se és, actualment, la millor actuació possible per preservar la salut i la vida davant la pandèmia de la COVID-19 i que els professionals, família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors tenen l'obligació de procurar pel bé de la persona, s'ha de procedir a la vacunació.
3. Si la família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors no estan d'acord amb la vacunació, és recomanable comunicar-ho al jutjat de guàrdia. I si la família, guardadors de fet, assistent jurídic, curadors o tutors no hi està d'acord, cal comunicar-ho sempre al jutjat de guàrdia. Abans d'aquestes accions, cal esgotar totes les vies de diàleg i, al final, advertir-los de l'acció que s'emprendrà [vegeu pauta (5.4)].

4. El professional NO VOL VACUNAR-SE.

1. Si el seu lloc de treball no implica relació directa amb ningú, especialment amb persones ateses en situació de vulnerabilitat, cal respectar la seva decisió.
2. Si el seu lloc de treball implica relació directa amb altres persones, especialment amb persones ateses en situació de vulnerabilitat, la vacunació esdevé condicionada:
 - 2.1. Si és possible, l'entitat pot oferir al o la professional un lloc de treball alternatiu que no impliqui una relació directa.
 - 2.2. Si això no és possible i el o la professional manté la negativa a vacunar-se, hauria d'assumir la seva decisió i demanar baixa voluntària de l'entitat o suspensió de feina i sou temporal, fins que se superi la situació pandèmica.

L'ÈTICA
DE
DINCAT

dincat

